

Ijtimoiy pedagogikada me'yordan og'ishgan bolalarni diagnostika va profilaktikasi

Nigora Ne'matullayeva

Ruxsora Ibragimova

Ilmiy rahbar: S.Xaydarov

TMC instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada me'yordan og'ishgan o'smirlar bilan olib boriladigan diagnostik va profilaktik ish shakllari va medotlar to'g'risida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: anomal bolalar, iqtidorlilik, ijtimoiy me'yorlar, rivojlanoshda og'ishlik bo'lgan bola, nogiron bola, deviant xulq, delikvent xulq, qarovsizlik

Diagnosis and prevention of deviant children in social pedagogy

Nigora Nematullayeva

Rukhsora Ibragimova

Scientific supervisor: S.Khaidarov

TMC Institute

Abstract: This article will talk about the forms of diagnostic and preventive work and medotes carried out with adolescents who have deviated from the norm..

Keywords: anomalous children, giftedness, social norms, a child with deviance in development, a disabled child, deviant behavior, delinquent behavior, neglect

Ma'lumki insoniyat rivojlanishning qaysi davrida bo'lishidan qat'iy nazar, har bir jamiyatda, eng rivojlangan, farovon, iqtisodiy rivojlangan davlat bo'ladimi yoki rivojlanayotgan jamiyat, ularda o'zlariga alohida e'tibor talab etadigan insonlar bo'ladi. Bunday insonlar biror bir jihatdan: psixik, jismoniy yoki ijtimoiy rivojlanishda orqada qolgan insonlardir. Bunday insonlar jamiyat va davlatda har doimo alohida guruhga ajralib turadi. Ularga doimo aloxida munosabatda bo'lib kelingan. Ammo bu toifaga kiruvchi insonlarga jamiyatning tarixiy-madaniy sharoitiga asosan turli davrlarda turlicha munosabatda bo'lingan. Masalan, Qadimgi Spartada jismoniy, psixik nuqsoni bor bolalarni Spartachilar baland qoyalardan uloqtirganlar. Bu toifadagi insonlarga boshqa bir jamiyatda esa insonparvarlik nuqtai nazardan yondashganlar va ularga mehribonchilik ko'rsatganlar.

Hozirgi rivojlanib kelayotgan davirda imkoniyati cheklangan insonlarga munosabat ko'rsatishda, eng avvalo sog'liq masalasi dolzarb masala hisoblanadi. Chunki bunday insonlar soni butun jahon miqyosida o'sib bormoqda. YUNESKO ning bergan ma'lumotlar bo'yicha yaqin vaqtda jahon hamjamiyati bu ko'rsatkichni o'zgartira olmaydi. Sog'lom muhit har doimo insonlar ongida o'z chegarasiga ega bo'lib, chegaradan tashqarida bo'lganlar "potologik", "nome'yoriy" deb belgilanadi. Amaliyotda inson anglab yetgan yoki anglab yetmagan holda layoqatli yoki layoqatsiz deb baholanadi.

Ijtimoiy pedagogikada "me'yor" va "me'yordan og'ishlik" tushunchalari juda muhim ahamiyat kasb etadi. Ular bolalarning ijtimoiy xulq - atvori rivojlanish jarayonini yaxshilash uchun qo'llaniladi. Xulqiy og'ishlik yaxshi va yomon xarakterga ega bo'lishi mumkin. Masalan, me'yordan xulqiy og'ishlik xolatida bola rivojlanishdan ham aqliy norasolik ham qobiliyatlikda ifodalanishi mumkin.

Me'yordan og'ishlikni 4 guruhga bo'lish mumkin:

1. Jismoniy
2. Psixik
3. Pedagogik
4. Ijtimoiy

Jismoniy og'ishlik insonning sog'lig'i bilan uzviy bog'liq bo'lib, tibbiy ko'rsatkichlar orqali ifodalanadi. U bolaning yosh ko'rsatkichlari va jinsi bilan ifodalanadi. Ular bolalarning sog'lig'ini xarakterlaydi. Aslida bular juda ideal ko'rsatkichlar bo'lib, bunday ko'rsatkichlarga to'la muvofiq keladigan bolalarni topish ancha qiyin bo'lsa kerak.

Me'yordan psixik og'ishlik bolaning aqliy rivojlanishi va uning psixik nuqsonlari bilan bog'liq. Bu guruhga avvalo psixik rivojlanishda to'xtalish bo'lgan aqliy norasolar yoki oligofreniyalar kiradi. Bu tur esa psixik og'ishlikning eng so'nggi shakli (autism) bo'lib, muloqotga ehtiyoji yo'qligi, odamoviligi bilan harakterlanadi va o'zini-o'zi o'ldirishga moilligi yuqori bo'ladi.

Pedagogik me'yordan og'ishlik. Hozircha bu pedagogikada juda kam qo'llaniladi. Pedagogik me'yorlarda avvalo standartlar nazarda tutiladi. Ular asosan ta'lim darajalarini aniqlab beradi. Ta'limni o'zlashtirganlik yoki o'zlashtira olmaganlik me'yordan og'ish me'yorlari haqida so'z yuritish mumkin. Pedagogik me'yorlar yurtimizda qabul qilingan umumiy ta'lim standartlar hisoblanadi.

Ijtimoiy me'yordan og'ishganlik. Ijtimoiy me'yorlar - bu jamiyatning ma'um bir bosqichida maxsus o'rnatilgan hatti-harakat namunalari, xulq-atvoriga oid qoidalar yoki yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan (ruxsat etiladigan yoki majburiy) qoidalar hisoblanadi.

Bolalarning ijodiy va ruhiy salohiyatlarini rivojlantirish, ularning o'z-o'zini ifoda qila olish qobiliyatlarini shakillantirish va o'zini-o'zi hurmat qilish hissini

mustahkamlashga ko'maklashadi. Musiqa, san'at, raqs, sport va boshqa bir qancha faoliyatlar orqali bolalar o'z qiziqishlarini kashf etadilar va yangi bilimlar orttiradilar. Bolalarga o'z maqsadlarini aniqlash va ularni amalga oshirish yo'llarini ko'rsatish, ularning o'z-o'zini boshqara olish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu esa ularning kelajakka bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni ijtimoiy faollashuvga turtki beradi. Meyordan og'ishgan bolalarni qo'llab-quvvatlashda integrativ yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon, bolalarni shaxsiy rivojlanishni rag'batlantirish va jamiyatning barcha qatlamlari bilan hamkorlik qilishni o'z ichiga oladi. Bolalarning muvaffaqiyati, nafaqat ularning harakatlariga, balki jamiyatning qo'llab-quvvatloviga ham bog'liqdir. Shunday qilib, har bir bola o'z imkoniyatlarini to'liq ishga sola bilishi va jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lib o'sishi uchun zarur sharoitlar yaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mo'minova L.R Inklyuziv ta'lim. Dastur. T., 2020.
2. Shomaxmudova R.Sh. Maxsus va inklyuziv ta'lim. - T.: "Chashma print", 2021.
3. R.Sh.Shomaxmudova "Maxsus va inklyuziv ta'lim" uslubiy qo'llanma. Toshkent 2021.
4. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
5. Khaydarov S,A. (2023). Using technologies in teaching social sciences. GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ), (pp. 305-309). 11(9).
6. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение. <https://inlibrary.uz/index.php/digitalization-modern-education/article/view/24652>
7. Хайдаров,С.А.(2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
8. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In Conference Proceedings (pp. 41-43).